

AGRÁRTÖRTÉNETI SZEMLE

HISTORIA RERUM RUSTICARUM

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA AGRÁRTUDOMÁNYOK OSZTÁLYÁNAK
LEKTORÁLT FOLYÓIRATA

Szerkesztőség: Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár, 1367 Budapest 5. Pf. 129.
Budapest XIV. Városliget, Vajdahunyadvár

Szerkesztőbizottság:

Estók János (főszerkesztő), Fehér György (szerkesztő), Kaposi Zoltán (szerkesztő),
Novák László Ferenc, Orosz István (szerkesztő), Papp Klára (szerkesztő),
Nigel Swain [Nagy-Britannia], Tóth Pál Péter, Varga Zsuzsanna (szerkesztő)

Szerkesztőségi titkár: Lázár Éva

TARTALOM

TANULMÁNYOK

PÓSÁN László: A magyar bor a középkori Poroszországban	1
ESTÓK János: Szapáry Gyula, az önálló földművelésügyi tárca megszervezője	13
KAPOSI Zoltán: Zala megye gazdasága a Trianon utáni évtizedben	47
FEHÉR György: Károlyi Gyula gróf és Károlyi Melinda grófnő uradalmainak gazdálkodása, különös tekintettel a két világháború közötti időszakra	77
MONOK István: Megfontolások és kiindulópontok a tokaji bor történetének kutatásához	133

KÖZLEMÉNYEK

SURÁNYI Dezső: Bodor Pál és házsongárdi gyümölcsfaiskolája	141
KIRÁLY Evelin: Erdőgazdálkodási viszonyok a munkácsi-szentmiklósi uradalom területén a 19. század második felében	155
KOVÁCS Eszter Katalin: Az uradalmi cselédek lakhatási körülményeinek változása az 1907. évi cselédtörvény hatására a vép–szöllős–pecöli hitbizományi uradalom példáján	167
HALÁSZ Imre: Egy derékba tört vadászkarrier. Teleki Béla gróf vadászatai a két világháború között	181
LUKA Dániel: Az 1967. évi földtörvény keletkezésének a története	205

KRÓNIKA

Gorun-Kovács György (1949–2022) (PAPP Klára)	225
--	-----

SZEMLE

Varga Zsuzsanna: <i>The Hungarian Agricultural Miracle? Sovietization and Americanization in a Communist Country</i> . Rowman and Littlefield, New York 2021 (SCHLETT András)	229
--	-----

*Articles appearing in this journal are abstracted and indexed
in HISTORICAL ABSTRACTS and AMERICA: HISTORY AND LIFE*
A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült
e-mail-cím: agrartortszemle@mmgm.hu

HALÁSZ IMRE

EGY DERÉKBA TÖRT VADÁSZKARRIER

Teleki Béla gróf vadászatai a két világháború között

ABSTRACT

IMRE HALÁSZ: AN UNFINISHED HUNTING CAREER.

THE HUNTS OF COUNT BÉLA TELEKI IN THE INTERWAR PERIOD

Count Béla Teleki was born in 1896 to Tibor Teleki, a father who reared his son to become as passionate a hunter as he was. The son was ten when he was presented his first sporting gun to practise shooting birds and small rodents. At fifteen he got his first shotgun and appeared in hunting parties on his father's side not only in Gyömrő, his home settlement in Pest-Pilis-Solt-Kiskun County near Budapest, but also on other family estates of his extended kinship. Already considered an adult at fifteen, he regularly joined the famous 'partridge week' in Tómegey (today Palárikovo, Slovakia), a week-long partridge shooting on the hunting grounds of Count Lajos Károlyi. Starting in 1914, Teleki completed his studies at the Royal Academy of Agriculture in Mosonmagyaróvár then served in the front line in World War I. Returning from the war, he initially managed his father's estate in Gyömrő then took over his mother's estate in Zala County in 1932, where he farmed and had a modern palace built in Pölöske. He served as Zala County Lord Lieutenant between 1936 and 1944. Highly dedicated, he hunted on 1520 days between 1906 and 1944 with his game bag totalling 21,953 animals. 1937 was an outstanding year: the crown of the red deer he shot in Pölöske in 1935 was awarded 210.7 points at the international evaluation at the International Hunting Exhibition held in Berlin from 2 to 21 November 1937. In 1945 he first fled to Austria then to Paraguay with his family, where he died in 1969. He did not hunt again after 1945.

Keywords: hunting, Béla Teleki, Pölöske, aristocracy, trophies

BEVEZETÉS

Számtalan vadászattörténeti forrás kapott már nyilvánosságot, ám kevés az olyan publikáció, amely egy vadász vagy vadászterület teljes lőjegyzékét adná közre.¹ Bizonyos szaklapok már a 19. században közöltek vadászati eredményeket, de ezek a tudósítások az egyes uradalmak – az újság kérésére beküldött – lőjegyzékeiről esetlegesen; statikus képet adnak ugyan, de egy teljes „életmű” felrajzolására csak esetlegesen alkalmasak.²

Ezért különösen érdekesek és értékesek számunkra a vadászatban és annak szervezésében is kiemelkedő szerepet játszó széki gróf Teleki Tibor két fiának, Bélának és öccsének, a korán elhalt Lajosnak a vadásznaplói.³ A gyömrői Teleki család levéltári anyaga megsemmisült,⁴ egyedül a Zala vármegyébe került gazdálkodó, majd vármegyei főispán Teleki Béla hagyatéka maradt fenn, benne a két említett vadásznaplóval.

APA ÉS FIAI. A GYÖMRŐI TELEKI GRÓFOK

A Teleki család, Magyarország egyik legjelentősebb nemesi családja Erdélyből származik, 1697-ben nyerték el a római szent birodalmi grófi rangot, teljes nevük ettől kezdve: „Római Szent Birodalmi Gróf Széki Teleki Család”. A főnemesi családnak az évszázadok során egy római katolikus és egy református ága alakult ki, az előbbi ág talán legjelentősebb leszármazottja az 1941-ben öngyilkosságot elkövető miniszterelnök volt. A Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében élő Telekiek a család protestáns ágának leszármazottai.⁵

- 1 A teljesség igénye nélkül: FARAGÓ Sándor: *Legendás Tótmegyer. Egy vadgazda és egy vadászterület dicsérete*. Budapest 2017; ILOSVAY György: *Vadászati eredmények a két világháború között* (a Peja-cesevics család vadásznaplói). In *Folia musei historico-naturalis bakonyiensis. A Bakonyi Természettudományi Múzeum Közleményei* 5. Szerk. TÓTH Sándor. Zirc 1986. 181–186.; NAGY Domokos Imre: *Fejezetek az Iharos-Iharosberényi uradalmak vadászattörténetéből. I. rész*. In *Somogy Megye Múltjából. Levéltári Évkönyv* 23. Szerk. SZILI Ferenc. Kaposvár 1992. 195–208.; II. rész. In *Somogy Megye Múltjából. Levéltári Évkönyv* 26. Szerk. SZILI Ferenc. Kaposvár 1995. 97–140.; KAPOSZI Zoltán: *Grundherrschaften des Fürsten Christian Kraft zu Hohenlohe-Öhringen in Ungarn*. In *Ungarn-Jahrbuch* 37. (2022) 173–196.; HALÁSZ Imre: *Arisztokrata, politikus és vadász. Gróf Teleki Béla (1896–1969). Zala vármegye főispánjának vadászatai a két világháború között*. In *Zalai Múzeum* 25. Szerk. KOSTYÁL László. Zalaegerszeg 2010. 253–268. A tanulmány néhány részletét jelen tanulmányunkhoz felhasználtuk.
- 2 Lásd a *Vadász- és Verseny-Lapban*, valamint a *Vadász-Lapban* közölt lőjegyzékeket.
- 3 Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára (a továbbiakban: MNL ZVL) XIV 23 Gr. Teleki Béla főispán iratai. (1096–1944). 18. doboz. gr. Teleki Béla vadásznaplója. 1906–1930. (a továbbiakban: VADÁSZNAPLÓ 1.), gr. Teleki Béla vadászkönyve. 1931–1945. (a továbbiakban: VADÁSZNAPLÓ 2.) A fondról: KÁLI Csaba: *Teleki Béla (1896–1969) főispán köz- és magániratai a Zala Megyei Levéltárban*. In *Magyar Levéltárosok Egyesülete 2005. évi vándorgyűlése. Eger, 2005. augusztus 22–24*. Budapest 2006. 117–125.
- 4 A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárába került iratok a Teleki család ezen ágát nem érintik. KOCSIS Piroska: „...hogymegnyugvással tehessek pontot elhatározásomnak rendben történt végrehajtására.” A Teleki család irathagyatékának kalandos útja Országos Levéltárba kerüléséig. *Levéltári Szemle* 2017. 2. 17–43.
- 5 A római szentbirodalmi széki gróf Teleki nemzetség leszármazási táblázata. In *Szimpozium a Teleki család történelmi szerepéről* (Videókönyv). Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont. 2012. október 30. <https://digitalia.lib.pte.hu/hu/pub/teleki-szimpozium-videokonyv-ddrkt-pecs-2012-10-30-3334> A táblázat: <https://digitalia.lib.pte.hu/www/free/teleki-szimpozium-videokonyv-ddrkt-pecs-2012-10-30/index.html> Az elektronikus változatot készítette: AMBRUS Attila József. (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 10.) (A továbbiakban: TELEKI CSALÁD 2012.)

Teleki László 1732-ben feleségül vette a gyömrői birtokos Ráday Esztert, ettől kezdve honosak a Telekiek Gyömrőn. Előbb 1760-ban egy „kiskastélyt”, majd a leszármazottak Hild József tervei alapján egy klasszicista stílusú kastélyt építettek, mely 1847-ben nyerte el mai formáját. A kastélyt övező 40 holdas park arborétuma külön elismertségnek örvendett. Biedermeier stílusú berendezését a II. világháborúban helyrehozhatatlan károk érték, és nem kerülhette el a kastélyok többségének sorsát: a berendezés épen maradt darabjainak nagy részét széthordták. Borovszky Samu még így írt a kastélyról: „A kastélyban körülbelül 4000 kötetes könyvtár van, továbbá régi családi ereklyék, Teleki Mihály kancellár nyerge, egy kaszetta, melyet Teleki Mihály XIV. Lajostól kapott, továbbá egy Rákóczi-lobogó, régi lószerszámok, fegyverek stb.”⁶ A kastély körül díszkert, teniszpálya, üvegház és sütőház került kialakításra.⁷ Az uradalom kertészetének eredményéről a sajtó is tudósított, amikor az 1908-ban megrendezett rózsas és pelargoniumkiállításán, amely háromszáznál több rózsafajt vonatlatott fel, a kertészet egy-maga kétszáz rózsafajtát állított ki, de csodájára jártak a kertészet pelargoniumjainak is.⁸

A gyömrői kastély első emeletén a több ezer kötetes, többnyelvű könyvtár, a családi levéltár, a régi családi ereklyék a II. világháború után megsemmisültek. „...a háborús cselekmények idején ismeretlen egyének a híres könyvtárat is széthordták. A kastély levéltára a front alatt istállóul szolgált, így a becses anyag istállóalommá változott, másrészt a lakosság szétlopkodta és fűtött vele” – írja Aradi Ilona a Pest megyei könyvtárak pusztulásáról szóló tanulmányában.⁹ Feltehetőleg ekkor lettek az enyészeté Teleki Tibor és két fia alapos gondossággal vezetett lőjegyzékei, vadászattal kapcsolatos feljegyzései is.

Ebben a kastélyban látta meg a napvilágot az építető Teleki Sámuel hét unokája, közülük a legfiatalabb az 1871. május 18-án született Teleki Tibor volt. A gazdasági és politikai életben egyaránt jelentős karriert befutó földbirtokos, a későbbi királyi titkos tanácsos, felsőházi tag, 1933-tól koronaőr, szülőfalujában végezte magántanulóként az elemi iskoláit, 1889-ben ugyancsak magántanulóként Budapesten a református főgimnáziumot, a jogakadémiát pedig Debrecenben. Az arisztokrata családok nevelési gyakorlatának megfelelően számos nyelvet elsajátított, nyelvtudását pedig aztán a szintén szokásos külföldi utazások során nemcsak gyakorolhatta, hanem ki is szélesíthette. Anglia, Németország, Franciaország és Dánia voltak a Grand Tour főbb állomásai, ezt a korabeli életrajzokban tanulmányutaknak említik. Tanulmányai befejeztével önkéntesi évet a cs. kir. 9. számú közös huszárezrednél, a Nádasdy-huszároknál szolgált le, ahonnan nősülése előtt, 1895-ben leszerelt, ekkor vette át a családi

- 6 BOROVSZKY Samu: *Magyarország vármegyéi és városai. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye I.* REISZIG Ede: Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye községei. Gyömrő. A kötetben tévesen szerepel, hogy Pollack Mihály volt a kastély tervezője és építője. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/pest-pilis-solt-kiskun-varmegye-i-11814/pest-pilis-solt-kiskun-varmegye-kozsegei-irta-ifj-reiszig-ede-dr-tortenetiro-a-kozponti-szerkeszto-bizottsag-tagja-118EA/gyomro-119B4/> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 10.)
- 7 <https://agroforum.hu/szakcikk/taj-ter-kep/a-gyomroi-teleki-kastely-parkja/> A gyömrői Teleki-kastély parkja; A gyömrői Teleki-kastély parkjának revitalizációs terve.pdf <https://tajk.szie.hu/sites/default/files/A%20gy%C3%B6mr%C5%91%20Teleki-kast%C3%A9ly%20parkj%C3%A1nak%20revitaliz%C3%A1sci%C3%B3s%20terve.pdf> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 10.)
- 8 A rózsas- és pelargonium-kiállításból. *Vasárnapi Újság* 1908. június 28. 1–2.
- 9 ARADI Ilona: Magánkönyvtárak pusztulása Pest megyében 1945–1956 között. In *Tanulmányok Pest megye múltjából. IV. Pest Megye Múltjából 15.* Szerk. HALÁSZ Csilla – TÓTH Judit. Budapest 2012. 192–195. és POGÁNY György: Háborús károk és felmérésük a könyvtárakban 1945 és 1953 között. *Könyv, könyvtár, könyvtáros.* 2015. december, 32–33.

birtok irányítását. Az összesen 2755 kat. hold kiterjedésű Teleki-birtok három település határában feküdt, művelési szerkezetében a szántó és az erdő volt domináns (1. táblázat).¹⁰

1. TÁBLÁZAT

Település	Szántó	Kert	Rét	Legelő	Erdő	Szőlő	Nádas	Használatlan terület	Összesen
	kataszteri hold								
Gyömrő	648	12	60	79	201	3	–	7	1010
Maglód	358	1	–	9	153	–	–	6	527
Pomáz	247	10	11	35	883	23	–	9	1218
Összesen	1253	23	71	123	1237	26	–	22	2755

A kor szokásainak megfelelően tagja volt a gyömrői községi képviselőtestületnek és a megyei törvényhatósági bizottságnak, 1897 és 1918 között örökös jogon a Főrendiháznak, egyben annak gazdasági bizottságának.¹¹

Az I. világháború idején hadifogoly ügyeletes tisztként gazdasági munkálatokat szervezett és irányított, emellett vöröskeresztes megbízott is volt. A tanácsköztársaság idején családjával négy héti internáltak.

Politikai pályafutását az I. világháború előtt és alatt a Nemzeti Munkapárt, majd a Nemzeti Középpárt tagjaként kezdte, ezután a Keresztény Kisgazda, Földműves és Polgári Párthoz (az Egységes Párthoz) csatlakozott, ennek tagjaként és programjával 1922-ben az akkor létrehozott Gyömrő székhelyű választókerületben abszolút szótöbbséggel nemzetgyűlési képviselővé választották. Tagja lett az Interparlamentáris Unió magyar csoportjának is.¹² A parlamenti ciklusban a külügyi, az összeférhetlenségi állandó bizottságának, a következő, 1927–1931 közötti ciklusban a külügyi, földművelésügyi, gazdasági, közjogi bizottságok tagja, az összeférhetlenségi bizottság elnöke volt, 1933 júliusától koronaőr.¹³

Jelentős volt a szerepe a gazdasági élet számos területén is. Beágyazottságát tükrözi számos gazdasági szervezet irányító testületében való szerepvállalása, elsősorban ott, ahol ez napi megjelenést nem igényelt. Tagja volt az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek, a Pestvármegyei Gazdasági Egyesületnek, alelnöke a Budapesti Központi Tejcarnok Rt.-nek, az Országos Gazdasági Munkáspénztárnak kezdetben igazgatósági tagja, majd elnöke, igazgatósági tagja volt az Országos Központi Hitelszövetkezetnek, a Magyarországi Szövetkezettek Szövetségének, a Magyar Mezőgazdák Termelő Rt.-nek, igazgatósági és végrehajtó bizottsági elnöke volt a Magyar Mezőgazdák Szövetkezetének, elnöke a Magyar Szőlősgazdák Országos Borértékesítő Szövetkezetének, a Nemzeti Sport Lapkiadó Rt.-nek, és tagja a Magyar Földhitelintézet felügyelő bizottságának. A kisebb, vagy helyi jelentőségű gazdasági szervezetek közül igazgatósági tagja volt a Coburg Hercegi Mendei Göztéglagyár Rt.-nek, a váci Alkoholipar Rt.-nek, továbbá – egy időszakban Béla fiával és Horthy Istvánnal együtt –

10 *Magyarország földbirtokosai*. Szerk. NÉMETH József. Budapest 1893. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye. 495., 496., 502.

11 *Sturm-féle Országgyűlési Almanach 1910–1915*. Szerk. VÉGVÁRY Ferenc – ZIMMER Ferenc. Budapest 1910. Főrendiház. 127–128.

12 *Parlamenti Almanach az 1922–1927. évi Nemzetgyűlésre*. Szerk. BAJÁN Gyula. Budapest 1922. 158.

13 Életrajzi adatai az Országgyűlési Almanachok alapján, továbbá: Teleki Tibor gróf (1871–1942). *Mezőgazdák*. 1942. október 15., 1–4. és TELEKI CSALÁD 2012.

a Gyömrői Közülemi és Községfejlesztő Rt.-nek, valamint a Zalavármegyei Gazdasági Egyesület igazgatóságának.¹⁴

Jelen volt a társasági élet számos területén. Húszéves korában, 1891-ben tagja lett a Nemzeti Casinónak,¹⁵ hosszú ideig a pénzügyi bizottság,¹⁶ 1934–1940 között a Casino vezetőségi,¹⁷ 1941–1943 között igazgatósági,¹⁸ majd választmányi tagja¹⁹ volt, emellett tagja lett a Magyar Lovaregyletnek, a Protestáns Irodalmi Társaságnak, s ahol talán az egyik legmaradandóbbat alkotta: az 1881-ben alakult Országos Magyar Vadászati Védőegyletnek,²⁰ ahol később választmányi tag lett. Ebben a minőségében szinte minden agancs- és trófeakiállítás rendezője, később trófeabíráló bizottságának a tagja (is) volt. „Izzig-vérig vadász volt a javából. A vadászat nemes sportját már ifjúkorában kezdte, tehát több mint fél évszázados tapasztalatokkal rendelkezett. Vadászott az ország minden részén, nem egyszer talán a világ legjobb apróvaderterületén, mégis a családi körben, néhány hajtóval megtartott vadászatokat kedvelte leginkább. Ilyenkor gyermekein kívül egy-két meghitt jóbarát s az uradalmi főtiszt vett részt – aki szintén a családhoz számított” – így búcsúztatta Hoyos Béla gróf a hetvenegy éves korában elhunyt koronaőr a *Nimród Vadászlap* 1942. októberi számában.²¹

A református Teleki család valamennyi generációja egyházi tisztségeket is viselt, Teleki Tibor a Pesti Református egyházmegye tanácsbírája, később gondnoka is volt.

Ifjúkorában kezdte és szenvedélyesen szerette a vadászatot, ennek szellemében nevelte később gyermekeit is. Évtizedeken keresztül számos trófeabíráló bizottság tagja, agancs- és trófeakiállítások rendezője volt. A fiatalabb korában az osztrák Alpokban zergére is vadászó főnemes az évtizedek során a történelmi Magyarország szinte minden vadászterületén ejtett el vadat, Erdélyben még medvét is lőtt. Álljon itt két példa arra, hogy részese volt a vadászat nemzetközi kapcsolatokat (is) elősegítő szerepének.

1908 januárjában a Berlinben megrendezett 14. németországi agancskiállításon a megnyitő előtt egy nappal meglátogatta a kiállítást a német császár, akinek bemutatták a magyar delegáció három tagját: Trauttenberg Frigyes bárót, Teleki Tibor és Széchenyi Béla grófokat. Vadászati témákról folytattak élénk eszmecserét, a császár megelégedéssel nyilatkozott a kelet-porosországi vadaskertjébe importált magyarországi szarvasbikákról, mondván, hogy az agancsképződés évről évre javul. Feltehetően ennek a ténynek, továbbá annak, hogy a kiállítás elnöke, Solms Baruth herceg édesanyja született Teleki grófnő, a héttagú bírálóbizottság elnökének, Ratibor hercegnek pedig az anyósa Széchenyi grófnő, a magyar főnemeseeknek a császárral való találkozása rendkívül sikeres volt.²²

A már komoly vadászati szaktekintélynek örvendő és magas társadalmi pozíciójú koronaőr Teleki 1938. december 21-én a 21 puskás egyikeként részt vett Horthy Miklós kormányzó gróf Galeazzo Ciano olasz külügyminiszter tiszteletére rendezett gödöllői vadászatán.²³

14 A Magyar Compass adatai alapján.

15 *A Nemzeti Casino Évkönyve. A Nemzeti Casino szabályai és tagjainak névsora. 1907.* Budapest 1908. 53. (A továbbiakban: *A Nemzeti Casino Évkönyve.*)

16 *A Nemzeti Casino Évkönyve 1929.* Budapest 1930. 147

17 *A Nemzeti Casino Évkönyve 1942.* Budapest 1942. 71.

18 *A Nemzeti Casino Évkönyve 1941.* Budapest 1941. 7.

19 *A Nemzeti Casino Évkönyve 1934.* Budapest 1934. 65.; 1941. 62.

20 ANDRÁSFALVI FARAGÓ Zoltán: Az Országos Magyar Vadászati Védőegylet megalakulása és működése. In *Fejezetek a Magyar Vadászati Szervezetek Történetéből. 140 éves Az Országos Magyar Vadászati Védőegylet.* Főszerk. SZÉKELY László. Budapest 2021. 68–119.

21 HOYOS Béla: Gróf Teleki Tibor emlékére. *Nimród Vadászlap* 1942. október 10., 457–458.

22 SZÉCHENYI Béla: A németországi 14-dik agancskiállítás Berlinben. *Vadász-Lap* 1908. március 5., 87–89.

23 *Vadászati Útmutató. A vadászati ismeretek könyve. 1938–1939.* Szerk. NIKOLITS György. Főúri vadászatok. 322.

Teleki Tibor 1895-ben vette feleségül a „legnagyobb magyar”, Széchenyi István unokáját, a világotutató és szenvedélyes vadász Széchenyi Béla koronaőr lányát, sárvár-felsővidéki Széchenyi Alice palotahölgyet. A rendkívül szép és okos nő nemcsak a társasági élet, hanem a sport megszállottja is volt, apjával és testvérével, Hannával szinte folyamatosan jelen voltak a korabeli lapokban, melyek előszeretettel adták hírül a társasági és sportrendezvényeken történő megjelenéseiket. Gyakran kilátogattak a MAC versenyeire is.²⁴ Sokszor tudósítottak sporteredményeikről, a sziklamászástól a korcsolyán át a teniszig. Alice szeretett korcsolyázní, az 1800 m²-es állatkerti jégpálya állandó vendége volt; apjával, Széchenyi Bélával²⁵ és testvérével, Hannával gyakorlott, elsősorban valcert táncoló jégtáncosok voltak.²⁶ A téli és nyári sportokat egyaránt űző grófnő azonban az akkor meghonosodó Lawn Tennist kedvelte és ebben volt a legeredményesebb: 1890-ben Balatonfüreden ő volt Magyarország első teniszbajnoknője.²⁷ Testvérével folyamatosan részt vettek versenyeken, így nem csoda, hogy a gyömrői kastély környezete teniszpályával is bővült, ami akkor még nem volt általános jelenség. Széchenyi Alice volt a Nemzeti Múzeum kertjében 1893. május 21-én felállított Arany János-emlékmű Piroska mellékalakjának modellje.²⁸

Az arisztokrata férfiak mindennapjai elképzelhetetlenek voltak vadászat nélkül. A Teleki és a Széchenyi család férfi tagjai – immár rokonként is – gyakran látogatták egymást, s a látogatás nem múlhatott el vadászat nélkül. A szaklapok vadászati tudósítói szinte mindig együtt említették a két család pusksáit.

Ebben a miliőben nőttek fel az akkor Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéhez tartozó Gyömrőn a házaspár gyermekei: 1896. október 2-án született Béla, négy évvel később öccse, József, 1905-ben Lajos, 1901-ben Johanna, és 1912-ben László, akik – a kornak és a családi hagyományoknak megfelelően – kiváló arisztokrata neveltetést kaptak. Teleki Tibor fiai közül Béla és a korán elhalt Lajos iskolai éveit ismerjük. A végig kitűnő tanulók az elemi iskolai osztályokat magántanulóként végezték, év végén pedig vizsgáztak a gyömrői református elemi iskolában. Ahogy apjuk, Béla is Budapesten tanult a nyolcosztályos Lónyai utcai Református Főgimnáziumban, az első hat osztályt magántanulóként, a hetediket és a nyolcadikat rendes tanulóként végezte.²⁹ Érettségi – és egy hónapos londoni tartózkodás – után³⁰ az I. világháború kitörésének évében kezdte meg felsőfokú tanulmányait az 1874-ben akadémiai rangra emelt Magyaróvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémián, az akkori Magyarország

24 *Vadász- és Versenylap* 1894. május 27., 273.

25 *Vadász- és Versenylap* 1891. március 9., 24.; 1891. február 22., 71.

26 Tutti-frutti. *Vadász- és Versenylap* 1889. február 2., 57.

27 BARÁTOSI PORZSOLT Gyula: Tavasz viadal a Lawn Tennis női bajnokságáért. *Vadász- és Versenylap* 1891. május 3., 184–185.

28 Arany János szobra. *Vasárnapi Újság* 1893. május 14., 338. Az újság így írt erről: „Strobnak szerencséje volt e két mellékalak mintázásában, hogy kitűnő modelljei voltak. Akkortájt mintázta ugyanis Széchenyi Béla gróf leányának, Széchenyi Alice grófnőnek a mellszobrát. A fiatal grófnő azután megengedte a művésznek, hogy Piroska alakjához felhasználja az ő sikerült mellszobrát. Toldi mintázásához pedig a magyar athletikai klub legrobusztusabb bajnokai ültek a művésznek. Innen ez alakok plasztikai közvetlensége.”

29 MNL ZVL XIV. 23. 1. 1. 2–11. és *Értésítő a Budapesti Református Főgimnáziumról. Az 1906–7 – 1913–14. tanévben.* Szerk. MOLNÁR Sándor, majd RAVASZ Árpád. Budapest 1907 és 1914 közötti évfolyamok.

30 MNL ZVL XIV. 23. 1. 2. 2. „Angolországi utamról feljegyzések 1914.”

egyetlen agrár-felsőoktatási intézményében.³¹ Az akadémián a magas szintű oktatás mellett számos kutatóintézet is működött.³²

Minden adott volt, hogy gazdasz diplomája átvétele után az egyre inkább a politikai és a gazdasági élet mindennapjaiba belemerülő apja helyett átvegye a gyömrői családi birtok igazgatását. Az elsőszülött fiút a családi hagyományok is arra predesztinálták, hogy mint ifjú gazdasz megkezdje pályafutását a gazdasági, az egyházi, a politikai és a társadalmi közéletben.³³

Az 1914. évi mozgósítás azonban mindent megváltoztatott. Számos hasonló korú társához hasonlóan az első év befejezése után ő is megszakította tanulmányait és önkéntesként bevonult katonának.³⁴ Tartalékos tüzérszti tanfolyamot végzett, és 1915-ben tartalékos zászlósként a 40. honvéd tarackos ezredhez vezényelték. A bukovinai, illetve az olasz fronton³⁵ teljesített 34 hónapos frontszolgálatáról naplót vezetett,³⁶ a neki címzett és tőle kapott tábori postai levelezőlapok közül összesen 930 került a levéltárba.³⁷ Mezőgazdasági akadémiai tanulmányait a háború alatt is folytathatta, ugyanis a minisztérium engedélyezte, hogy a hadviseltek három hónap alatt végezhesenek el egy félévet,³⁸ amit a tisztek szabadsága idején teljesített. A rövidített tanfolyamra egyenesen a frontról érkezett 111 első-, 33 másod- és 34 harmadéves akadémista. Teleki Béla 1918 márciusától júniusáig volt szabadságon, majd október 8-tól november 2-ig is szabadságot kapott, de vakbélgyulladás miatt távolléte elhúzódott.³⁹ Végül 1919-ben fejezte be az eredetileg hároméves képzési idejű gazdasági akadémiait.⁴⁰ Ugyanebben az évben lett a Nemzeti Casino tagja.⁴¹

A tanácsköztársaság idején négy hónapig be is börtönözték. Kiszabadulása után már ő irányította a gyömrői uradalmat. 1921-ben Perbenyiken (akkor Zemplén vármegye, ma: Pribeník, Szlovákia) feleségül vette gróf székhelyi Majláth Máriát, házasságukból két fiú és két lány származott.⁴²

31 Ma: Mosonmagyaróvár. *A Magyaróvári M. Kir. Gazdasági Akadémia Értesítője az 1914–15. tanévről*. Szerk. UJHELYI Imre. Magyaróvár 1915. (A továbbiakban: ÉRTESÍTŐ.) Az akadémia hallgatóinak névsora az 1914/15. tanévben. 69.

32 VÖRÖS Antal: *Óvár, Óvár... A Mosonmagyaróvári Agrártudományi Főiskola 150 éve*. Budapest 1968. 126–127., WALLESHAUSEN Gyula: *A magyaróvári agrárfelsőoktatás 175 éve (1918–1993)*. Mosonmagyaróvár 1993. 87–89., 93.; *Magyaróvári Gazdasági Akadémia hallgatóira vonatkozó adatok. 1818–1941*. Összeáll. PERJÁMOSI István. Kézirat. Mosonmagyaróvár 1967. 3–35.

33 MNL ZVL XIV. 23.

34 A hadkötelezettséggel kapcsolatos jogszabályok: ÉRTESÍTŐ 30.

35 KÁLI Csaba: Teleki Béla első világháborús hadinaplója. *Hadtörténelmi tanulmányok. Zalai Gyűjtemény 36/1*. Szerk. MOLNÁR András. Zalaegerszeg 1995. 255–289.

36 KÁLI 1995; KÁLI Csaba: Teleki Béla egykori főispán első világháborús iratai a Zala Megyei Levéltárban. *Hadtörténelmi Közlemények* 2011. 1. 119–227., KÁLI Csaba: Teleki Béla egykori főispán első világháborús iratai a Zala Megyei Levéltárban. In *Pomorje 1914–1920. Mura mente 1914–1920*. Szöveggyűjtemény. Csáktornya 2011. 143–161. és <http://www.hungarianarmedforces.com/as/19161230/teleki.htm> (utolsó letöltés: 2023. augusztus 10.).

37 MNL ZVL XIV. 23. 2. 1915-ből 14, 1916-ból 361, 1917-ből 389, 1918-ból 166 lap maradt fenn.

38 WALLESHAUSEN 1993. 95., VÖRÖS 1968. 127., ÉRTESÍTŐ 9–12. Rendelet: A magyar földművelésügyi miniszter 1918. évi 163.552. számú rendelete A háborúból visszatért gazd. akadémiai hallgatóknak tanulmányi idejükben szenvedett veszteségeikért való kárpótlásáról. 1918. dec. 29. Magyarországi Rendeletk Tára 1918. Budapest 1918. 2514–2516. Elektronikus hozzáférése: https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1918/?pg=2685&layout=s&query=163.552 (utolsó letöltés: 2023. augusztus 10.).

39 KÁLI 1995. 283., 287.

40 MNL ZVL XIV. 23. 1. 2.

41 *Nemzeti Casino Évkönyve 1943*. Budapest 1943. 47.

42 MNL ZVL XIV. 23., KÁLI 2006. 115.

A gazdasági életben és a református egyház vezetésében ekkor már egyaránt ismert gazdasz 1932-ben elhagyta Gyömrőt, és családjával Zala vármegyébe, Pölöskére, anyja, Teleki Tiborné birtokainak egyik központjába költözött feleségével és három gyermekével. Harminchat éves volt ekkor. Ezt a birtokot igazgatta a II. világháború végéig. (Negyedik gyermeke már Zala megyében, a Pölöskéhez közeli Nagykanizsán születik meg 1934-ben.)

Új lakóhelyén, Zala vármegyében is élére állt a gazdaköröknek, számos szervezet, így az Országos Zöldmező Egyesület, az Alsódunántúli Zöldmező Egyesület, a Zalavármegyei Gazdasági Egyesület vezetőjeként jelentős szervezőmunkát végzett. Hasonlóan aktív volt egyházában is, két református egyházmegye és a Dunántúli Református Egyházkerület tanácsbírája volt, 1939-ben főgondnokká választották, s oroszlánrészt vállalt a zalaegerszegi református templom háborús időkhöz történő felépítésében.⁴³

A politika is rövidesen megtalálta. 1936. június 4-én ötvenéves korában szívszélhűdéssel meghalt Zala vármegye 1935-ben kinevezett főispánja, tabódi és fekésházi Tabódy Tibor császári és királyi kamarás, máltai lovag, országgyűlési képviselő, a Regnum Marianum katolikus szövetség alapító elnöke. A belügyminiszter Tabódyhoz hasonló, ismert és elismert arisztokratát keresett a kormányt képviselő főispánnak, olyant, aki a kormány érdekeit hathatósan képviseli. 1936-os kinevezését követően Teleki Béla a főispáni hivatalát valamennyi későbbi kormányzat idején, nyolc és fél éven át megtartotta, és csak a nyilas párt hatalomátvétele után, 1944. október 27-én vált meg tőle.⁴⁴ 1944-ben energikusan látott hozzá a jobboldali pártegység megteremtéséhez Zalában, létrehozva személyes elnöklete alatt a Magyar Élet Pártja, a Magyar Megújulás Pártja és a Magyar Nemzetiszocialista Párt képviselőiből a Zala megyei pártközi intézőbizottságot.⁴⁵

Teleki Béla testvére, az 1905-ben született Lajos a középiskolát nem tudta befejezni, mert 1921-ben a tizenhét éves gimnazista „rövid, fájdalmas szenvedés” után meghalt az akkor gyógyíthatatlan betegségben, skarlátban.⁴⁶

A SZENVEDÉLYES ÉS EREDMÉNYES VADÁSZ

A gyömrői kastélyban található számos vadásztrófea között felnövő gyermeket apja vadász-szenvedélye már korán megérintette. A magyar vadászati kultúra évszázadok alatt alakult ki, gyökerei a német vadász kultúrából eredeztethetők, onnan számos szokást, gyakorlatot átvett az évszázadok során. A főnemesi családok esetében ennek szellemében a vadak, a vadászat ismerete és szeretete a nevelés szerves része volt: „...gyermekei, akik az apjuktól tanult nemes, magyar vadász-erényeket az immár szorgalmasan vadászgató gyermekeikbe oltják” – írta Teleki Tibor Johanna lányának második férje, Hoyos Béla gróf a *Nimród*-ban. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a gyerekek – akik minden bizonnyal sok vadásztörténetet is hallottak apjuktól és a rokonoktól – tíz-tizenkét éves korukban megkapták első puskájukat, egy

43 MNL ZVL XIV. 23. 6., GYIMESI Endre: A református templom építése Zalaegerszegen. In *Protestánsok Egerszegen. Tanulmányok az evangélikus és református egyház történetéből*. Szerk. GYIMESI Endre. Zalaegerszeg 2017. 49–62.

44 MNL ZVL XIV. 23., KÁLI 2006. 116., SALLAY Gergely Pál – SZENTVÁRY-LUKÁCS János: *IV. Károly aranyarkantyús vitézei*. Budapest 2019. 116–117.

45 DEGRÉ Alajos: Kísérlet a jobboldali pártegység megteremtésére Zala megyében 1944 nyarán. *Századok* 1964. 5–6. 1188–1195.

46 Budapest Főváros Levéltára XV.20.1.XXXIII.1.a.A543.0409.

légpuskát, amellyel a gyömrői kertben gyakorolhatták a pontos célzást és a lőjegyzékük szerint elsősorban a verebek elejtését.⁴⁷

A FEGYVEREI

Teleki Béla tízéves korában, 1906-ban kapta meg első puskáját, egy Tausendschuss Gewährt, az Ezerlövőt vagy Ezerlövetűt. Ilyen sörétes légpuskát kapott a majdnem nyolcéves Széchenyi Zsigmond is 1905 karácsonyára. A gyerekek által kedvelt fegyver az amerikai Winchesterre hasonlított és a tárba mintegy ötszáz sörét fért bele, és Széchenyi – ahogy Teleki is – azonnal elkezdte légpuskájával a veréb- és galambirtást.⁴⁸ Ez tehát gyermekek számára készített légpuska volt, és két év múlva Teleki Béla külön megjegyzi, hogy a Tausendschuss Gewährt mellett egy 6 mm-es Flobertje is van.⁴⁹ Ekkor nyitotta meg vadásznaplóját, melynek belső borítójára, láthatólag gyermeki kézzel írta a vadászok ethoszát, Oskar von Riesenthal⁵⁰ sorait:

*„Az legyen a vadász nemes törekvése,
hogy a vadat óvja, kimélje és védje,
vadásszék, mint törvény és szokás kívánja,
s teremtményeiben a teremtőt áldja.”⁵¹*

Alá is írja: „Teleki Béla 1906”, majd a vadásznapló lezárásakor, más tintával és már kiírt írással a záróévet: „1930”.⁵²

A következő évben (1909) egy 32-es egycsővű sörétes puskát is kapott a flóbert mellé, aztán 1911-ben – tizenöt évesen – jegyzi be első kétsővű puskáját, egy kakasos 24-es kaliberűt. Ezzel a két fegyverrel vadászik gimnáziumi éveit végéig. Az érettségi évében, 1914-ben két duplasörétes, kakasos 20-as kaliberű Gimm Mannlicher–Schönauert jegyez be a vadásznaplójába. Ezzel a három fegyverrel járt vadászni – már amikor a fronton szabadságot kapott. 1915-ben kezdte meg a frontszolgálatát, ebben az évben 76 találatot jegyzett be vadásznaplójába, 1916-ban a fronton van, mindössze 6 találatát említi, 1917-ben viszont már 211-et, 1918-ban pedig 82 találatot dokumentált. 1919-ben egy korszakra jellemző bejegyzést tesz: „mind a három fegyveremet elvették a kommunisták áprilisban” – ekkor be is börtönözik.⁵³ 1920-tól két 16-os Kirner-féle Hamerlesst és egy 9 mm-es távcőves Mannlicher–Schönauert használt 1925-ig, ekkor – ezek mellé – vásárol egy 22-es kaliberű tizlövetű Browningot. 1930 után nem jegyzi be fegyverei típusát.⁵⁴

47 A gyermekkori vadászatairól röviden: HALÁSZ Imre: Egy zalai főispán (Teleki Béla) gyermek- és ifjúkori vadászatai. In *Kapiller Imre emlékkönyv*. Zalaegerszeg 2019. 67–77.

48 GYORGYEVICS Tamás: Széchenyi Zsigmond puskái (I. rész). *Nimród* 1921. június, 42.

49 MNL ZVL XIV. 23.18. VADÁSZNAPLÓ 1. 153.

50 Oskar von Riesenthal életrajza: https://de.wikipedia.org/wiki/Oskar_von_Riesenthal (utolsó letöltés: 2023. augusztus 10.).

51 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 1., HALÁSZ 2019. 69. Oskar von Riesenthal: *Waidmannsheil*, 1880. Az eredeti, három versszakos vers első négy sora: „Das ist des Jägers Ehrenschild, / Daß er beschützt und hegt sein Wild, / Weidmännisch jagt, wie sich's gehört, / Den Schöpfer im Geschöpfe ehrt.”

52 Uo.

53 HALÁSZ 2019. 69–70., VADÁSZNAPLÓ 1. 153.

54 VADÁSZNAPLÓ 1. 153., 155.

AZ ELSŐ MÁSFÉL ÉVTIZED VADÁSZATAI ÉS TERÍTÉKE

Teleki Béla és testvérei gyermek- és ifjúkorukban apjuk és anyjuk kiterjedt rokonsága birtokain vadászott. Gyömrő volt az otthonuk, így kezdetben Teleki Béla a „Gyömrőn a kertben” bejegyzése minden bizonnyal a kastély mögötti kertre utal, továbbá a Gyömrő melletti Tűzberek (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.) jelentette az első vadászkirándulást. A szülők és gyermekeik számos alkalommal vendégeskedtek a családtagoknál, apja hat testvére közül a legidősebb testvénél, Teleki Gyula László (1858–1921) főrendiházi tagnak a Solt melletti Révbéren (Pest-Pilis-Bács-Kiskun vm., ma: Révbérpusztá) fekvő birtokán, melyen egy „úrilak” állt,⁵⁵ illetve nővérénél, Teleki Margitnál (1860–1922), aki a Győr vármegyei főispán, majd horvát bán, később magyar miniszterelnök (1903, és 1910–1912) Khuen-Héderváry Károlynak (1849–1918) volt a felesége.⁵⁶ Vadásztak Sárosdon (Fejér vm.), Teleki Tibor sógora, gróf Esterházy László (1857–1942) birtokán, akinek Teleki Tibor nővére, Teleki Katalin (1869–1948) volt a felesége. Széchenyi Béla gróf, Nagycenk (Sopron vm.) ura Teleki Tibor apósa volt, Széchenyi Béla egyik lánya, Alice (1871–1945), Teleki Tibor felesége, így Teleki Béla anyja. Széchenyi Béla másik lányának, Johannának (1872–1957) a férje a „legendás Tótmegyer” (Nyitra vm., ma: Palárikovo, Szlovákia) és Stomfa (Pozsony vm., ma: Stupava, Szlovákia) birtokosa, nagykárolyi gróf Károlyi Lajos (1872–1965) volt.⁵⁷ A Zala vármegyei Pölöske és Bak Széchenyi Béla tulajdona volt, halála után a baki birtokot Hanna lánya, a pölöskeit Alice lánya, Teleki Béla anyja örökölte.⁵⁸ Teleki Béla így gyermek- és ifjúkorában az ország számos jelentős vadászterületén vadászott, anélkül, hogy elhagyta volna szülei, illetve rokonsága birtokait.⁵⁹

Gyakran járt szüleivel Tótmegyeren, de 1911 azért volt emlékezetes számára, mert tizenöt évesen már felnőttnek tekintették és elég gyakorlott volt ahhoz, hogy részt vehessen a Károlyi Sándor gróf szervezte híres nyár végi fogolyhéten.⁶⁰ Ezt a vadászélményt két év múlva, tizenhét évesen ismét átélhette. Az apja, Teleki Tibor 1901 szeptembere és 1918 augusztusa között kilenc alkalommal volt a fogolyheti vadásztársaság tagja.⁶¹ 1909-ben három hétig vendégeskedtek Tótmegyeren, Teleki Béla is vadászott, de továbbra is vadgalambokra – tízet ejtett el – és kistestű madarakra, ahogy egy évvel később is, amikor a madarak mellett nyulat is lőtt. 1911-ben először szerepel a tótmegyeri lőjegyzékben mint a vadásztársaság tagja. Vadászkönyve szerint három nap alatt 144 fogolyt ejtett el, ez tizenöt évesen jó hozzájárulás a 7247-es terítékhez. A gimnázium hetedik osztályát befejező fiatalember 1913-ban még sikeresebb volt, 167 fogoly mellett 3 fűrj elejtését is dokumentálta a nemcsak rangos, hanem gyakorlott tizenegy vadászból álló puskás társaság tagjaként (2. táblázat).⁶²

55 BOROVSZKY 1910. Úrilak: ma úgy mondanánk: kiskastély, egy hagyományos kastélynál kisebb, úri kényelemmel berendezett, általában nagyobb kertben álló, díszes lakóház régies neve.

56 Gróf Khuen-Hédervári családja. *Vasárnapi Újság* 1903. július 5., 441.

57 FARAGÓ 2017. 13–30.; 11–146.

58 MNL ZVL XIV. 23., továbbá a rokoni kapcsolatok legjobb feldolgozása: TELEKI CSALÁD 2012.

59 1921. augusztus 29-én Perbenyikon (Zemplén vm., ma: Pribenik, Szlovákia) feleségül vette gróf székhelyi Majláth Máriát (1897–1963), székhelyi gróf Majláth József (1858–1940) és sárvár-felsővidéki Széchenyi Mária (1963–1932) lányát. Ettől kezdve gyakori vendége a szintén híres vadász, Majláth perbenyiki és ófehértói (Szabolcs vm.) vadászatainak is. Családtagként ezek a vadászterületek is megnyíltak előtte.

60 FARAGÓ 2017. 215.

61 Uo.

62 FARAGÓ 2017. 110–121.; HALÁSZ 2019. 71., MNL ZVL, XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 1. 35–36., 43–46., 53–58., 67–70.

2. TÁBLÁZAT

A vadásztársaság tagjai	1909	1910	1911	1912	1913	Alkalmak száma
Károlyi Lajos gróf „háziúr”	+	+	+	+	+	5
Teleki Tibor gróf	+	+	+	–	+	4
Teleki Béla gróf	–	–	+	–	+	2
Széchenyi Béla gróf	+	–	–	–	–	1
Odescalchi Loránd herceg	+	+	–	–	–	2
Hunyady László gróf	+	+	+	+	+	5
Apponyi Antal gróf	+	–	–	–	–	1
Ambrózy István báró	+	–	–	+	–	2
Draskovich Iván gróf	–	+	+	+	+	4
Odescalchi Béla herceg	–	+	–	–	–	1
Cardeza, Thomas (USA)	–	+	–	+	+	3
Apponyi Henrik gróf	–	+	+	+	+	4
Seherr-Thoss Roger gróf	–	+	+	+	–	3
Schönborn Károly gróf	–	–	+	–	–	1
Ratibor H. herceg	–	–	+	–	–	1
Vécsey Miklós báró	–	–	+	+	+	3
Colloredo Rudolf gróf	–	–	+	+	+	3
Roth Loránd	–	–	+	–	–	1
Thuróczy Károly	–	–	+	+	–	2
Keltz Gyula	–	–	–	+	–	1
Inkey Antal	–	–	–	+	–	1
de Fereville	–	–	–	–	+	1
Caphane Ogilvie	–	–	–	–	+	1
Összesen	7	9	13	12	11	23 név
Teljes éves teríték (egyed)	2717	5945	7247	5000	5739	az adott évben + részt vett, – nem vett részt a fogolyhéten
1909–1913 között összesen (egyed)	26 648					

Gyermekkorában Tótmegyerről visszaúton Nagycenken többször vendégeskedett apjával a nagyapa, Széchenyi Béla koronaőr birtokán,⁶³ ahol régóta együtt vadászott a Montenuovo hercegből, Colloredo, Trautmansdorff, Károlyi Lajos, Teleki Tibor és Erdődy Rudolf grófokból álló vadásztársaság.⁶⁴

63 1914. évi országos agancskiállítás. Az agancskiállítás elnöke. *Nimród* 1914. március 20., 145.

64 A nagycenki vadászat. *Nimród* 1913. december 20., 15. A *Nimród* vadászújság első évfolyama erről ezt a tudósítást adta közre: „A nagycenki vadászat. Sopronból jelentik: Széchenyi Béla gróf koronaőr nagycenki uradalmában négy napig tartó vadászat volt, melyen a következő vendégek vettek részt: Montenuovo herceg, Coloredo gróf, Trautmansdorff gróf, Károlyi Lajos gróf, Teleki Tibor gróf, Erdődy Rudolf gróf. Terítékre 1540 nyúl és 400 fácán került.”

Teleki Béla életének első periódusa – saját mondatai szerint – az első világháborút követően, a gyömrői gazdaság irányítását átvéve zárul le. A tízéves korában első puskáját kezebe vevő Teleki Béla szűk másfél évtized alatt jelentős éves terítékekkel büszkélkedhetett (3. táblázat).⁶⁵

3. TÁBLÁZAT

Év	Életkora (év)	Vadásznapok száma	Éves teríték						
			nemes vad			dúvad	szarvasvad	„különfélék”	teljes
			őzbak	őzsuta	nyúl				
egyed									
1906	10	64	–	–	–	–	1	109	110
1907	11	68	–	–	–	–	–	120	120
1908	12	45	–	1	–	–	2	127	130
1909	13	107	–	–	7	–	11	380	398
1910	14	77	–	–	19	–	62	213	294
1911	15	26	–	–	67	–	249	130	446
1912	16	41	–	–	34	–	207	24	265
1913	17	44	2	–	32	–	247	55	336
1914	18	34	–	–	64	3	128	33	228
1915	19	26	6	–	13	–	27	29	75
1916	20	2	–	–	–	–	4	2	6
1917	21	17	1	1	43	2	159	5	211
1918	22	17	–	–	46	1	17	18	82
1919	23	4	–	–	3	–	10	4	17
1906–1919 között		572	9	2	328	6	1124	1249	2718

A gyömrői lakos és gazdálkodó Teleki Béla gyermekkorától vezetett első vadásznaplója 1930-ban zárul, ekkor összesíti addigi eredményét. Az 1906 és 1930 közötti negyedszázadban 10 szarvasbika, 41 őzbak, 4 suta, 5683 nyúl, 13 vaddisznó, 14 róka, 1829 fácán, 2323 fogoly, 90 fűrj, 107 szalonka, 88 vadgalamb, 20 vadlúd, 22 szárcsa és 1 tüzok, továbbá 1448 „különféle”, összesen 11 782 találat a teljes terítéke. (A „különféle” között a gyermekkorban lőtt madarak is szerepelnek.)⁶⁶

TELEKI LAJOS, A KORÁN ELHUNYT VADÁSZ

Teleki Tibor kilenc évvel fiatalabb öccse szinte ugyanabban az időben kapta meg – minden valószínűség szerint – karácsonyi ajándékként első légpuskáját. A fennmaradt adatok mindössze az alábbi összehasonlítást teszik lehetővé, alaposabb elemzésre nincs, s korai halála miatt nem is lehet adat. Ennek figyelembevételével azonban kapunk egy betekintést a főnemesi fiúgyermek arisztokrata nevelésének egy szegmensébe.

65 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ I.

66 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ I. 153–156.

Az 1905. április 14-én született Teleki Lajosnak összesen hat év adatott, hogy kezdetben légpuskát, majd flóbertet fogjon a kezébe. Tizenegy éves volt, amikor először 1916. december 3-án Daisy légpuskáját elsütötte Gyömrőn. Minden bizonnyal egy előrehozott karácsonyi ajándék volt a fegyver, mert a vadásznaplója belső borítóján az szerepel, hogy „1916 Karácsonyan”. Decemberben öt napot vadászott verébre, összesen 16 madár volt a terítéke. A következő év augusztusában jegyzi első tótmegyeri kirándulását. 1918 januárjában már flóberttel kezdi az évet, július 24-én – szintén tótmegyeri kirándulása első napján – már azt is megjegyzi, hogy 12 mm-es a puskája.

1919-ben a tanácsköztársaság idején vadásznaplójába tett bejegyzése a korabeli közállapotok tükré. Április 10-én még elejt 6 verebet, majd „ápr. 11. Ma a kommunisták puskáimat elvették.” Majd a következő sorban: „Konrad kertész szerzett nekem egy 6-os és egy 9-es flóbertot, megkezdődik a vadászás” december 6-án.

1920. április 9-én a gimnazista szinte diadalmasan jegyzi fel: „először lőttem nagy 12-essel”, ekkor egy csóka az áldozat. A gyömrői vadászatok sorát egy balatonföldvári nap töri meg, augusztus 15-én két nyestet lőtt. Madarakon kívül nagyobb testű állatként – leszámítva a kóbor kutyákat és a macskát – valódi vadászteljesítménynek a fűrj, a fogoly és a nyúl számít.⁶⁷ 1921-ben május 4-én még lelőtt egy madarat, majd hamar ágynak esett, és május 16-án Budapesten meghalt.⁶⁸

Az ifjú Lajos gyermek-vadász teljesítménye elmaradt (4. táblázat) Tibor bátyja hasonló életkorban nyújtott teljesítményétől, aki addigra 364 napot – majdnem egy teljes évet – vadászott, 1653 találatot jegyzett, s ezekből már 3 őz és 127 nyúl volt.

4. TÁBLÁZAT

Év	Életkora (év)	Vadásznapok száma	Teríték	Összes találat
1916	11	5	16 veréb	16
1917	12	31	35 veréb, 5 gébics, 1 gerle, 1 varjú	41
1918	13	71	109 veréb, 20 gébics, 3 gerle, 3 varjú, 2 mátyásmadár, 4 szarka, 5 fenyőmadár, 1 bagoly, 1 mókus	149
1919	14	30	36 veréb, 3 varjú, 2 mátyásmadár, 16 fenyőmadár, 1 mókus	61
1920	15	64	84 veréb, 2 varjú, 4 szarka, 19 fenyőmadár, 3 bagoly, 1 szürke varjú, 2 nyest, 2 kutya, 1 macska, 2 karvaly, 1 vércse, 1 fogoly, 2 fűrj, 10 nyúl, 4 csóka	147
1921	16	17	1 varjú, 2 mátyásmadár, 6 szarka, 8 fenyőmadár 1 bagoly, 3 mókus, 1 szürke varjú, 1 kutya, 3 karvaly, 5 csóka	31
1916–1921		218		445

67 MNL ZVL XIV. 23. 18. doboz. 3. tétel. Gróf Teleki Lajos vadászkönyve. 2–23. és 156–157. A többi oldal üres.

68 Lásd 46. lábjegyzet.

A PÖLÖSKEI FÖLDESÚR VADÁSZATAI

A már pölöskei lakos és birtokos Teleki vadásznaplója bejegyzése szerint az 1920 és 1944 közötti szűk negyedszázadban évente átlagosan egy hónapot vadászott, a legkevesebbet, 22 napot 1922-ben és 1940-ben, míg a legtöbbet, 66 napot 1936-ban (5. táblázat).⁶⁹

5. TÁBLÁZAT

Év	Esemény az életében	Napok száma	Teljes éves teríték	Vadászterület (Gyömrőn és Pölöskén kívül)	
1919		4	13	Sárosd (olaszokkal), Tetétlen (franciákkal)	
1920	ő jegyzi a pölöskei birtok vadászatait	46	697	Apony, Bogát, Stomfa, Tard, Tótmegyer	
1921		20	62	Perbenyik, Stomfa	
1922		22	100	–	
1923		33	936	Apony, Perbenyik, Pomáz, Sárosd, Tetétlen, Tótmegyer	
1924		37	588	Bakonyszombathely, Ófehértó, Perbenyik, Pomáz, Sárosd, Révbér	
1925		48	753	Alberti, Bille, Ófehértó, Perbenyik, Pomáz, Tetétlen, Tűzberek	
1926		43	670	Aranyospusztá, Káloz, Mocsolád, Ófehértó, Perbenyik, Pomáz, Rákoscsuba, Sárosd, Tetétlen, Vedród	
1927		58	1 086	Alberti, Bakonyszombathely, Forrópuszta, Dolha, Ófehértó, Perbenyik, Pomáz, Tűzberek, Zámor	
1928		46	872	Bakonyszombathely, Ófehértó, Tűzberek, Zámor	
1929		27	671	Alberti, Bácsalmás, Mocsolád, Iharos, Ófehértó, Perbenyik, Pomáz, Tetétlen	
1930		38	2 422	Mende, Mocsolád, Ófehértó, Perbenyik, Pomáz, Sárszentmihály, Tótmegyer, Tetétlen, Tűzberek	
1931		35	904	Bácsalmás, Csobánka, Dombóvár, Mocsolád, Monyha, Németlad, Tetétlen, Tűzberek	
1932		átveszi a pölöskei birtok irányítását főispánná nevezik ki	35	1 059	Iharos, Monyha, Ófehértó, Pomáz, Tűzberek
1933			41	436	Iharos, Kárász, Mocsolád, Monyha, Szénásvölgy
1934	58		1 412	Monyha, Ófehértó, Pomáz, Rinyatamási, Tetétlen	
1935	46		619	Monyha, Ófehértó, Pomáz, Rinyatamási, Szénásvölgy	
1936	66		815	Bak, Geszti, Ófehértó, Somogyuszil, Tetétlen	
1937	27		816	Bak, Balatonszentgyörgy (Vörs), Berkesz, Monyha, Pinkamindszent, Pomáz, Ófehértó	
1938	35		737	Bak, Csácsbozsok, Keszthely, Misefa, Ötvös, Szénásvölgy, Szilvagy	
1939	39		1 091	Győrvár, Keszthely, Misefa, Monyha, Nyírlak, Pomáz, Szata, Szénásvölgy, Tetétlen, Tótmegyer	
1940	22		236	Mezőhegyes, Monyha, Pomáz, Tótmegyer	
1941	23		356	Győrvár, Keszthely, Magyaróvár, Misefa, Szilvagy	
1942	28		461	Berzence, Győrvár, Keszthely, Monyha	
1943	47		1 138	Keszthely, Kilimán, Lábod (Vadaspuszta), Monyha, Ófehértó	
1944	25	91	Falusuhatag, Keszthely, Jód, Szilvagy, Zalavár		
Összesen 1931–1944		949	19 041	56 vadászterület	
1906–1944		1 521	21 759		

69 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 1., 2.

A Teleki Béla által felkeresett vadászterületek

Az 1919-től felkeresett 56 vadászterület közül 13-13 alkalommal vadászott Ófehértón és apja kedvenc vadászterületén, a pomázi (Pest-Pilis-Solt-Nagykun vm.) Teleki-birtokon. Tíz-tíz alkalommal volt – a szintén Teleki-birtok – Tetétlenen (Pest-Pilis-Solt-Nagykun vm., ma: Dunatetőten), és a közvetlenül Révleányvár mellett fekvő Monyhán (Zemplén vm., ma: Láca-cséke külterülete). Minden valószínűség szerint a Majláth-birtokon való vadászatot lokalizálta a puszta nevével vadásznaplójában. Nyolc alkalommal vadászott perbenyiki Majláth-birtokon, tehát összesen 16 alkalommal kereste fel apósa birtokait. Hat-hat alkalommal szerepel a vadászterületek között a Gyömrő melletti Tűzberek, valamint a közelben fekvő Teleki-birtokok között egy-egy alkalommal Mende (Pest-Pilis-Solt-Nagykun vm.) és a Solt melletti Révbér.⁷⁰

Néhány vadászatról a *Nimród* vadászújság is tudósított. Ezek egyike volt az 1931. november 26–28-i vadászat Majláth József 350 holdas révleányvári birtokán, ahol 1850 fácánkakas, 835 nyúl, 51 fogoly, 3 szalonka, 3 róka volt a teljes teríték. Szinte minden évben ugyanaz a vadásztársaság jött össze: Majláth József és fiai, Horváth Gedeon báró, Odescalchi Miklós herceg, Teleki Béla gróf, Sennyei Pál gróf és Schell Péter báró.⁷¹

Bő egy év múlva, 1932. december 1. és 3. között nyolcfős társaságban vadászott ugyanitt. A házigazda Majláth Józsefen kívül annak két fia – József és Pál –, két veje (negyedik gyermekének, Máriának férje, Teleki Béla, és második gyermekének, Stefániának férje, Sztankovánszky Pál), négy további notabilitás, Vay László, Sennyei Pál grófok, valamint Schell Péter

70 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 1., 2. A Majláth családról: CAP György: *Élet a kastélyban. A székhelyi gróf Mailáth család és a perbenyiki kastély története. Alföldy Gábor tanulmányával.* Perbenyik 2008.

71 Gróf Majláth József ófehértói és révleányvári birtokain megtartott szokásos évi nagyvadászaton terítékre került. *Nimród* 1931. december 10., 581–582.

és Horváth Gedeon bárók háromnapos terítékét a szaklap is imponánsnak minősítette: 1985 fácánkakas, 964 nyúl, 70 fogoly, 2 szalonka, 1 vadmacska, összesen 3024 példány.⁷²

1932 decemberében egy nagy sikerű pölöskei és egy gyömrői vadászat eredménye is megjelent a sajtóban. A pölöskei teríték 520 fácán, 290 nyúl, 3 róka, 18 fogoly, 9 szalonka volt, míg a gyömrői 296 nyúl és 46 fogoly.⁷³

Teleki Béla legeredményesebb éve mindenképpen 1934. A teljes éves teríték: 2-2 szarvasbika, illetve szarvastehén, 1 borjú, 5 őz, 3 róka, 629 nyúl, 6 macska, 2 erdei szalonka, 556 fácán, 172 fogoly, 6 fűrj, 3 réce, 1 gém, 3 ölyv, 9 vadgalamb és 14 „különféle”, összesen 1412 vadat ejtett el.⁷⁴ Az 58 vadászattal töltött nappól 45-öt töltött Pölöske különböző pagonyain, három-három napot volt Ófehértón és Monyhán, két-két napot Rinyatamásiban (Somogy vm.), Pomázon és Tetétlenen. Pomáz kivételével nyulat, fácánt, valamint fogolyt ejtett el. Pomázon a márciusi esti szalonkahúzáson mindössze egyszer volt eredményes, ősszel, szeptemberben pedig reggeli cserkelésen öt tehén, két borjú és egy bika közül választotta ki a lelőtt szarvastehenet.⁷⁵

Teleki hat alkalommal vendégeskedett a Festetics-birtokon, Keszthelyen (ehhez a birtokhoz tartozott a Balatonszentgyörgy-Vörs vadászterület is), ahol Horthy Miklós kormányzó többször volt Festetics Györgyné vadászvendége. Az első napon a hévízi út melletti hercegi vadaskertben fácánra vadásztak, illetve a fenéki (ma Fenépuszta) remiszen.⁷⁶ A második nap pedig Fenépusztától az alsópáhoki útig tartott a hajtóvadászat nyúlra. A kormányzó látogatásakor számos előkelő vendége volt a kastélynak, így Montenuovo Nándor herceg és felesége, bárcziházi Bárczy István miniszterelnökségi államtitkár, Teleki Béla kormánybiztos-főispán és felesége, valamint Hohenlohe Ervin herceg, báró Gautsch Oszkár és felesége, Festetics Ella grófnő. Közülük többen részt vettek a vadászaton.⁷⁷

Teleki Béla a két világháború között öt alkalommal vadászott Tótmegyeren. A Somogy megyei Széchényi – tehát családi – birtokokon is többször megfordult családjával, barátaival. Ezekben az években egyszer vadászott Lábodon (Somogy vm.), és kétszer a Görgeteg (Somogy vm.) község határában fekvő Rinyatamásiban, ahol a 19. században a Széchényi család építtetett vadászkastélyt.⁷⁸

Öt alkalommal volt Mocsoládon (Somogy vm., ma: Alsómocsolád), itt volt birtokos sztankováni Sztankovánszky Pál (1890–1945), Majláth másik lányának, Stefániának a férje. Az alsómocsoládi illetőségű Sztankovánszkyknak Zala vármegyében, Zalaszentmihályon is volt 372 hold birtoka, ez a település mindössze 4 km-re fekszik Pölöskétől.⁷⁹ Vele gyakran vadászott Pölöskén, a révleányvári és a perbenyiki Majláth-birtokokon, és feltehetően más vadász-

72 Révleányvári vadászat. *Nimród* 1933. január 20., 45–46.

73 Nagysikerű vadászat. *Magyar Vadász Újság* 1932. december 10., 482. és Főúri vadászat Gyömrőn. *Magyar Vadász Újság* 1932. december 20., 502. A résztvevők Pölöskén Teleki Tibor, Majláth József, Hoyos Béla, Teleki Béla, ifj. Teleki József, Nyáry Kálmán uradalmi főtiszt, Gumbir József erdész, Gyömrőn Teleki Tibor és két fia, Béla és József, Hoyos Béla, felsőkubini Meskó Rudolf főszolgabíró, gróf Széchényi Gábor és Fromm Lajos kormányfőtanácsos.

74 Teleki Béla vadásznaplójában szereplő összesítés. Összeadva 1414 elejtett egyedyszámot kapunk.

75 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 2. 11–14.

76 A remiszfákkal, bokrokkal benőtt terület.

77 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 2. és MNL ZVL XIV. 23. 2. 27.

78 Ez a kastély 2008-tól a világhírű olasz divatcég egyik alapítójának, Carlo Benettonnak (1943–2018) a tulajdona. Benetton hosszú időn keresztül havonta ellátogatott ide.

79 *Magyarország földbirtokosai és földbérlői. (Gazdacimtár.) A 100 kat. holdas és ennél nagyobb földbirtokok és földbérletek az 1935. évi adatok alapján.* Budapest 1937. 454. (A továbbiakban: *Gazdacimtár.*)

területen is.⁸⁰ Alberti (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., ma: Albertirsa), szintén Gyömrő közeli település, ahol még gyömrői lakosként három alkalommal vadászott vendégként a Szapáry-birtokon, majd ő is vendégül látta az alberti házigazdát Pölöskén.

A II. világháború éveiben a zalai vadászterületeket (Bak, Csácsbozsok – ma Zalaegerszeg városrésze –, Kilimán, Misefa, Szilvágys és Zalavár – az apátság birtokán), továbbá a megyéhez közel fekvő Berzencét (Somogy vm.) és a Vas vármegyei Györvárt kereste fel gyakrabban, ez utóbbi település erdejében háromszor vendégeskedett.⁸¹

Vadászként utolsó kirándulása 1944. február 12–13-án Máramarosba vezetett. Az ottani főispán meghívta farkasvadászatra. Falusuhaton és Jódon vadászott két napig. Farkasnak ugyan csak a nyomát látták, de Falusuhaton egy kocát, a következő napon Jódon pedig egy 200 kg-os erős vadkant lőtt.⁸²

VADÁSZATOK PÖLÖSKÉN

Teleki Béla – vadásznaplója szerint – későbbi lakóhelyén, Pölöskén először tizenhat évesen 1912 augusztusában vadászott két napig (4 fogolyt és 2 fácánt ejtett el). Legközelebb 1915-ben hat napig tartózkodott itt, akkor 6 őzbak és 4 nyúl volt a teríték. Ezután – frontszolgálat miatt is – csak 1920-ban járt Pölöskén, és ettől az évtől kezdve már ő dokumentálja a Széchenyi-birtok vadászatát,⁸³ a birtok eredeti tulajdonosa Széchenyi Béla⁸⁴ ugyanis 1918-ban, nyolcvanegy éves korában meghalt, Zala vármegyei birtokait két lánya örökölte, egyikük Teleki Tiborné, Teleki Béla édesanyja.

A pölöskei birtok az azt megelőző évtizedekben nem sokat változott. Az 1897. évi statisztika szerint gróf Széchenyi Béla birtokának 6686 hold a területe, ebből 3117 hold volt erdő.⁸⁵ 1935-ben már lánya, Teleki Tibor felesége a tulajdonosa, a birtok ekkor mintegy 500 holddal kisebb: 6006 hold, ebből 2692 az erdő. Rajta kívül Pölöskén ekkor még két erdőtulajdonos van, gróf Károlyi Lajosné Széchenyi Hanna (a „legendás Tótmegyer” tulajdonosának felesége) – Széchenyi Béla második lánya –, kinek 614 hold birtokából 423 volt az erdő. A Széchenyi nővéreken kívül még a község úrbéresei rendelkeztek 465 hold birtokkal, ebből 296 volt az erdő.⁸⁶ Az 1925-ös statisztika szerint az egykori Széchenyi-birtok a következőképpen tagozódott (6. táblázat):⁸⁷

80 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 2.

81 Uo.

82 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 2. 40. és MNL ZVL XIV. 23. 2.

83 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ I. 63.

84 Zala vármegyei Széchenyi birtokokról lásd KAPOSI Zoltán: Gazdasági változások Széchenyi István gróf Zala vármegyei birtokain (1814–1860). *Közép-Európai Közlemények* 2018. 1. 138–153.; BEKŐ Tamás: Gróf Széchenyi Béla, a pölöskei földesúr. *Zalai Hírlap* 2018. december 1., 10. Elektronikus elérhetősége: <https://www.zaol.hu/helyi-kultura/2018/12/grof-szechenyi-bela-a-poloskei-foldesur> (utolsó letöltés: 2023. augusztus 10.); LÓCZY Lajos: *Gróf Széchenyi Béla emlékezete*. http://mek.oszk.hu/05300/05389/pdf/Loczy_Szechenyi_emlekezete.pdf (utolsó letöltés: 2023. augusztus 10.).

85 *Gazdacímtár 1897.* II. 142.

86 *Gazdacímtár 1935.* 356., 408., 353., 361., 416.

87 *Gazdacímtár 1925.* 385–386., 436., 382., 385., 391., 445.

6. TÁBLÁZAT

Település	Birtokos	Tertü-	Szántó-	Kert	Szőlő	Rét	Legelő	Erdő	Adó alá
		lete	föld						nem esik
katasztrális hold									
Pölöske	Teleki Tiborné	6006	1554	12	6	638	1052	2692	52
Zalaszentmihály		331	145	–	–	186			
Összesen		6337	1699	12	6	824	1052	2692	52
Pölöske	Károlyi Lajosné	614	55	1	–	124	10	423	1
Baktüttős		1027	307	2	–	82	293	329	1
Bak		2499	767	4	–	121	125	1467	15
Összesen		4140	1129	7	–	327	428	2219	30

Teleki Tiborné lakhelye továbbra is Gyömrő maradt. Ezt a birtokot távolról igazgatni nem lehetett, így idő kérdése volt csak, hogy Teleki Béla mikor költözik Zalába. 1920-ban vette át anyja gazdaságában a birtok irányításával, benne a vadászattal kapcsolatos ügyek intézését, jóllehet véglegesen csak 1932-ben költöztek Pölöskére egy számukra tervezett és felépített, modern, emeletes kastélyba.⁸⁸ Először 1920. június 14-én írta alá a birtok vadászkönyvét, melyben a teljes elejtett vadállományt évente bejegyezték, s a listát aztán a tulajdonos aláírásával hitelesítette. Ezt az éves összesítést 1916-tól nem vezették, mivel az idős Széchenyi gróf már nem járt Pölöskére. Ezért 1916-ig visszamenőleg ezzel a dátummal könyvelték el a terítéket.⁸⁹ A pölöskei uradalomban 1916-ban folyt utoljára rendes vadászat, ekkor 293 hasznos vadat és 204 dűvadat ejtettek el – ez utóbbit az erdészeti személyzet. 1917-ben és 1918-ban kizárólag dűvadgyérítés folyt, 115, illetve 139 példányt lőtt ki az erdészeti szakszemélyzet. Az 1919-es évnél kiemelik: „a kommunizmus esztendeje”. Ebben az évben 224 dűvad mellett mindössze egy szarvas elejtését jegyezték be, és a forradalmi időszak viszonyairól egymondatos bejegyzés tanúskodik: „Ez évben a proletárdiktatúra alatt a vadászó csöcselék az őzállomány 75%-át elpusztította.”⁹⁰

Az élet 1920-ban tért vissza a régi kerékvágásba, március 28-tól három napig az erdészeti személyzet kíséretében apa és fia, Teleki Tibor és Béla erdei szalonkára vadászott. Teleki Béla ekkor életvitelszerűen még nem Pölöskén élt, ezért csak néhány vadászatot tartottak itt évente, tavasszal, márciusban szalonkahúzáskor, valamint ősszel (októberben, vagy október végén és november elején), amikor fácánra és nyúlra vadásztak. 1926-tól a március végi szalonkavadászatot áprilisban őzbakvadászat is követte néhány évig.⁹¹

1931 után Teleki Béla a legtöbbet pölöskei birtokán vadászott. A térségben ritkán előforduló madár, egy impozáns méretű fakókeselyű elejtéséről 17 soros cikkben tudósított a *Nimród* vadászújságban.⁹²

Rövidesen nagyobb birtok tulajdonosa is lett, így a Teleki–Széchenyi leszármazottak birtokai 1935-re a következőképpen változtak (7. táblázat):⁹³

88 BOJT-TÓTH Orsolya: Gróf Teleki Béla pölöskei kastélyépítkezése az 1930-as években. *Zalai Hírlap* 2020. december 5. Elektronikus elérhetősége: <https://www.zaol.hu/helyi-eletstilus/2020/12/grof-teleki-bela-poloskei-kastelyepitkezese-az-1930-as-evekben> (utolsó letöltés: 2023. augusztus 10.).

89 MNL ZVL XIV. 23. 18. és MNL ZVL, XIV. 23. 18. doboz. gr. Széchenyi Béla vadásznaplója, Pölöske és Bak vadászatja. 1870–1944. (A továbbiakban: VADÁSZNAPLÓ 3.)

90 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 3.

91 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 1. és 2.

92 TELEKI Béla: Fakókeselyű Zalában. *Nimród* 1932. október 20., 460.

93 *Gazdacímtár* 1935. 356., 408., 353., 361., 416.

7. TÁBLÁZAT

Település	Birtokos	Kataszteri tisztajövedelem	Területe	Szántó- föld	Kert	Szőlő	Rét	Legelő	Erdő	Adó alá nem esik
		AK	katasztrális hold							
Pölöske	Teleki Béla	3 225	480	101	–	–	202	176	–	1
Pölöske		30 179	5385	1374	12	6	379	874	2692	48
Zalaszent- mihály	Teleki Tiborné	1 326	154	32	–	–	122	–	–	
Összesen		31 505	5539	1406	12	6	501	874	2692	48
Pölöske		3 484	556	38	1	–	90	2	423	2
Baktúttós	Károlyi	8 060	986	274	2	–	79	291	326	14
Bak	Lajosné	12 726	2365	567	34	–	104	79	1567	14
Összesen		24 270	3907	879	37	–	273	372	2316	30

A pölöskei vadászvendégek sokáig szinte kizárólag közeli vagy távolabbi családtagok, rokonok voltak. A húszas években általában kétszer volt néhány napos vadászat, amikor – mint már említettük – tavasszal erdei szalonkára, ősszel pedig nyúlra, fácánra és fogolyra. Az első nagyobb vadásztársaság 1925-ben vett részt egynapos vadászon: Teleki Tibor, valamint két fia, Béla és József, Szapáry Lajos, Berchtold Lajos, Károlyi Sándor, ifj. Teleki József és Hoyos Béla gróf. Ezen a verőfényes napon Szapáry gróf lőtt egy szarvastehenet.⁹⁴

Néha vendég volt Teleki Tibor apósa, az idős Majláth József gróf is, később pedig fia, Majláth Pál, a főispán sógora. Ez a vadásztársaság a későbbiekben is együtt vadászott, és nem csak Pölöskén. Eredményességüket jelzi, hogy 1944-ig szinte mindegyiküknek lesz díjazott trófeája. Ez a társaság talán 1929. április 4-én volt a legeredménytelenebb, amikor összesen egy szalonka került puszkavégre... A decemberi négynapos vadászat már gazdagabb volt: 201 nyúl, 339 fácán, 4 fogoly, 2 szalonka és 1 róka volt a teljes teríték, s egy évvel később legalább ugyanennyire eredményesek voltak.⁹⁵

1932-től gyakrabban rendeztek hasonló vadászatonkat, ettől kezdve Teleki Béla a pölöskei házigazda. Modern kastélyában a tágabb családból szeptembertől decemberig mindig volt vendég. Sztankovánszky Pál, Majláth Pál, ifj. Majláth József, Hoyos Béla, Teleki József és Béla mind szűkebb családtagok vagy sógorok. A Zala megye gazdaságában egyre nagyobb szerepet vállaló, most már pölöskei lakos Teleki a rendszeressé váló novemberi vadászatonkon 1934-ben először látta vendégül a járási főszolgabíróat, aki a későbbiekben, főispánsága idején állandó vadászvendég lesz.⁹⁶

1936 decemberében Teleki főispán Németh és Farkas ezredesekkel, Brandt vármegyei főjegyzővel, Hedry (?) járásbírószáki elnökkel, Skublics, Horváth és Hunyady főbírákkal, valamint Skublics Gáborral vadászott. Ez az első eset, hogy a vármegye első embere vendégül látta a vármegye közigazgatási elitjéhez tartozókat. 4 róka, 26 nyúl, 39 fácán és 2 szalonka volt a teríték. A gyakorlat folytatódik, 1937 után a januári nyúl- és fácánvadászon, valamint az októberi vadászon a helyi notabilitások rendszeresen vendégei: az alispán, a főjegyző, a főszolgabírók, a járásbíró, a főispáni titkár, az erdőfelügyelő, a műszaki tanácsos, egyszóval

94 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 1. 121–126. és 3. 30–31.

95 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 1. 149–152. és 3. 34.

96 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 2. 15–42. és 3. 40–56.

azok, akikkel mint főispán szinte mindennapi kapcsolatban van. Továbbra is eljöttek a novemberi vadászatokra a családtagok, Majláth Pál és Hoyos Béla. Az elfoglalt főispán a korábbi időszakhoz viszonyítva nagyon keveset, 13-14 napot tudott csak vadászni pölöskei birtokán. 1940-ben összesen 22 napon fogott puskát, ebből 12 napot Pölöskén, s ebből hatot egyedül vagy a körerdész társaságában.⁹⁷

A vadászkönyvbe nem jegyezték be, de a szenvedélyes fényképész Hoyos Béla fényképein az egész család részese a vadászatnak, ami tehát nemcsak társasági, hanem a feleségek és a gyerekek részvételével családi esemény is volt.⁹⁸

A pölöskei birtok kiváló vadászterdejében⁹⁹ a szárnyasvadállományt tudatosan szaporították. 1943-ban a *Nimród* vadászlapban Teleki Tiborné uradalmi erdőhivatala 1943. április 1-vel betöltendően két szakvizsgázott vadász számára hirdetett állást. Külön kikötötték, hogy az egyik „álláshoz feltétlenül kell érteni a fácán mesterséges tenyésztését”.¹⁰⁰ Az uradalom fácán-, nyúl- és szarvasállományát valamennyi korabeli statisztika kiemelkedőnek minősítette.¹⁰¹

TRÓFEÁK

Magyarországon a Nemzeti Lovardában 1871-ben rendezték az első nyilvános vadásztrófeakiállítást, ezt követően az 1881-ben megszervezett Országos Magyar Vadászati Védegyelet alapítási évétől 1914-ig minden évben megrendezte a Magyarország területén elejtett „agancs és agyar” bemutatót. Az I. világháború után csaknem egy évtizedig nem volt agancskiállítás Magyarországon. A Nemzeti Vadászati Védegyelet végül 1925. május 16-án nyitotta meg a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban az I. világháború utáni első agancs- és vadászati ipari kiállítást. Bemutatni az 1914 és 1923 közötti trófeákat lehetett, ezzel kívántak kontinuitást teremteni az I. világháborúval megszakadt kiállítássorozatnak.¹⁰² Az 1930. évi vadásztrófeák kiállításán Teleki Béla Pomázon, 1930. december 19-én lőtt vadkanagyara V. díjat és bronzminősítést kapott (agyarhossz 21,55, körmérete 6,45, 47,35 pont).¹⁰³ Az 1933-as agancskiállításán a Révleányváron 1933. november 29-én elejtett dámlapáttal szerepelt, ezzel VI. díjat és ezüstérmét nyert (súlya 3,08 kg, 171,61 pont).¹⁰⁴

Minden bizonnyal 1935-ben örülhetett legnagyobb sikerének. A budapesti Vigadóban 1935. december utolsó két hetében (15–31.) rendezett trófeakiállításon – az „53 csonkagyarországi szarvasagancs” között II. díjas, és egyben aranyérmes lett a Pölöskén 1935. szeptember 7-én elejtett 200,50 pontos trófeája. Alig valamivel kapott kevesebbet Hohenlohe

97 Uo.

98 MNL ZVL XIV. 23. 18. Fotóalbum.

99 IVÁNCICSICS Lajos: A gróf Teleki család pölöskei vadászterdeje. In *Millenniumi vadászati almanach. Természettvédelem, vadállomány, vadgazdálkodás, vadászat és vadászok Zalában. Zala megye.* 2001. 260–262.

100 *Nimród* 1943. február 1., 63. és február 10., 78.

101 *Alsódunántúl mezőgazdasága.* Szerk. KISS Elemér. Kaposvár 1935. 59–66. és *Országos mezőgazdasági címtár I. Országos rész és Alsó-Dunántúl.* Budapest 1936. 510–518.

102 BÁNYAI József: Vadászati kiállítások. In *Az országos mezőgazdasági kiállítások és vásárok története 1881–1990.* Szerk. KECSKÉS Sándor. Budapest 1996. 211–217., Az agancs és vadászati ipari kiállítás megnyitása. *Nimród* 1925. május 15, 168–173., ZSINDELY Endre: A magyar agancskiállítások története. *Nimród* 1929. április 20., 206–208.

103 ZSINDELY Endre: Az 1930. évi vadásztrófeák bemutatása. *Nimród* 1931. május 1., 215.

104 ZSINDELY Endre: Az 1933. évi budapesti agancskiállítás. *Nimród* 1933. december 20., 571.

Oehringen Ágost herceg Somogy megyei Szentán elejtett 201,12 pontos szarvasagancsánál.¹⁰⁵ A katalógusban november szerepel, és ezt veszi át a szakirodalom. A vadászkönyv szerint viszont az elejtés dátuma helyesen szeptember 7. Kovácshegyen „magaslesről löttem 240 lépésről. Kapitális 16-os legjobb. Súlya 10.9 kgr., testsúlya 200 kgr.” A naplójában megjegyzi, hogy a kiállításon II. díjat kapott, és a fényképalbumában is ez a dátum szerepel.¹⁰⁶

Teleki aranyérmes trófeája családi vonatkozásokkal kiegészített sajtóeseménnyé vált: „A másik aranyérmes trófea szerencsés tulajdonosa gróf Teleki Béla. Amikor ezt a gyönyörű agancsot szemléltem, eszembe jutott a szerencsés vadász anyai nagyapja, a dicső emlékü gróf Széchenyi Béla, a régebbi agancskiállítások titkos mecénása, aki áldozatkészségével évtizedeken át tette lehetővé, hogy az agancskiállítást megrendezhessék. Szinte magam elé képzelem jóságos alakját, tekintetét és főleg örömét, hogy unokája az ősi Széchenyi-birtokon, a zala [sic!] megyei Pölöskén ejtette el az aranyérmet méltán megérdemlő remek trófeás bikát. De ez a szeretetteljes elismerés kijár a koronaöri méltóságban is utódjának, vejének, gróf Teleki Tibornak, aki szaktudásával és önmegtágadó kímélettel elsőrangúvá fejlesztette az uradalom fővadállományát.”¹⁰⁷

Teleki Bélának ebben a hónapban kiváló szériája volt: még 3 szarvasbika és 1 őzbak volt a terítéke nagyvadból. Harmadik bikájánál egy bejegyzést találunk: „Korcs 8-as. 60 lépésről kapásból nyakba löttem.”¹⁰⁸

1935-ben Teleki kiállított még egy 1934. május 5-én,¹⁰⁹ szintén Pölöskén lőtt őzagancsot is („eddigi legjobb bakom” – jegyezte be naplójába), de ez nem ért el helyezést,¹¹⁰ ugyanúgy, ahogy az 1927-ben általa, valamint 1935-ben és 1937-ban apja által Pölöskén elejtett őzek agancsa sem.¹¹¹

Az 1937. november 2. és 21. között Berlinben megrendezett Nemzetközi Vadászati Kiállításán a magyarországi trófeákat bemutató falon tizenkét Zalából származó trófeát láthatott a közönség. Jóllehet ebből Teleki 1935-ös, Magyarországon is díjazott trófeája a nemzetközi bírálathoz 210,7 pontot kapott,¹¹² ezzel az eredménnyel listán csak a 7. helyet érte el. Érdeemes egy pillantást vetni a „zalai fal” trófeáira (8. táblázat).¹¹³

105 ZSINDELY Endre: Az 1935. évi budapesti agancskiállítás. *Nimród* 1935. december 20., 572.

106 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 2. 16. Lásd még: HALÁSZ Imre: Pölöskei trófeák a 20. századból. Gróf Teleki Béla Zala vármegye főispánja szenvedélyes és kiváló vadász volt. *Zalai Hírlap* 2018. szeptember 10., 11.

107 BARTHOS Tivadar: Agancs- és vadásztrófea-kiállítás a pesti vígadóban. Páratlan méretű, hatalmas és gyönyörű vadásztrófeákat mutattak be az 1935. évi vadászszákmányokból. *Nemzeti Újság* 1935. december 17., 7.

108 MNL ZVL XIV. 23. 18. VADÁSZNAPLÓ 2. 15–42.

109 A katalógusban az agancskiállításán május 6. szerepel.

110 Az 1935. évi trófeák bemutatása a fővárosi Vígadóban. 10. és 25.; ZSINDELY 1935. 572.

111 BARANYAI Lajos: Zalai trófeák a korai bírálókon. In *Millenniumi vadászati almanach* 2001. 129.

112 HOPP József: Régi híres zalai trófeák. In *Millenniumi vadászati almanach* 2001. 131.

113 A listát közli: BARANYAI 2001. 127.

8. TÁBLÁZAT

Elejtő neve	Elejtés helye	Év	Pontszám
Esterházy Ferenc	Lenti	1910	228,5
Pál Gusztáv	Pórszombat	1900	216,3
Esterházy Ferenc	Lenti		215,4
Emánuel Suza	Lendva	1895	214,6
Lenck Ödön	Muraerdő	1884	214,3
Ismeretlen vadász	Dobos	1828	213,6
Teleki Béla	Pölöske	1935	210,7
Halász János	Keszthely	1892	210,5
Forstmeister Miklós	Lendva	1866	208,1
Esterházy Ferenc	Lenti	1929	206,1
Baron Béla	Sümeg	1881	204,6
Christian Hohenlohe	Muraerdő	1903	198,8

Hagyatékában még fennmaradt az 1941. évi eredménylista, ekkor egy 190,72 pontos szarvas-trófeáért ezüstérmet kapott, és a kiadott tizenhét második helyből a tizediket szerezte meg.¹¹⁴ Ezen a kiállításon Teleki ezüstérme mellett további három zalai trófea kapott bronz minősítést.

Zala vármegye régóta ismert szarvasairól, ezt egy kétezere éves szarvaslelet is megerősíti.¹¹⁵ A Védegyület 1925-ben gyűjtötte össze először az 1924-ben és 1925-ben elejtett trófeákat. A kiállítások miatt ezt a listát aztán folyamatosan kiegészítették. A régi bírálatokon jegyzett, 1925 és 1939 között vezetett zalai lista imponáló: 60 szarvasagancsot, 15 őzagancsot és 5 vadkanagyart tartottak nyilván Zalából. A szarvas-trófeák között Teleki Béla mindhárom, Pölöskén lőtt szarvasbikája szerepel, az őzagancsok között Teleki Bélának 1927-ben, illetve 1934-ben, Teleki Tibornak pedig 1935-ben és 1937-ben elejtett trófeája található a listán.¹¹⁶

A II. világháború vége előtti utolsó, 1944-ben megrendezett trófeakiállítás az 1943-as eredményeket mutatta be. Az 1943-as szokatlanul enyhe tél idején a „vad semmit sem szenvedett”, ezért meglepően jó volt a beküldött trófeák minősége. Teleki Béla 186,25 pontos agancsa ezúttal bronzérmet és a kiadott 38 harmadik hely 10.-ét jelentette elejtőjének.¹¹⁷

Zala vármegyéből 1925 és 1939 között 60 trófeát állítottak ki az agancskiállításokon, ebből 28 volt díjazott. Pölöskéről ebben a szűk másfél évtizedben négy trófea kapott különböző díjakat, az előbb felsoroltakon kívül Teleki Béla 1934-ben még egy bronzérmet is kapott. A negyedik trófea 1936-ban – igaz, nem kapott díjat – „ismeretlen vadászó” megjelöléssel került a listára.

114 Az 1941. évi trófeák bemutatása a fővárosi Vigadóban. 11.

115 MÜLLER Róbert – SUGÁR László: A kétezere éves zalai szarvaslelet. In *Millenniumi vadászati almanach* 2001. 43–44., NÉBER Szilveszter: A zalai gímszarvas a történelemben. In *Millenniumi vadászati almanach* 2001. 45–50. A tanulmány számba veszi az agancskiállításokon díjazott zalai trófeákat. A felsorolás nem teljes, mert például az 1935. évi kiállítás eredményeit – így Teleki eredményeit – sem tünteti fel.

116 BARANYAI 2001. 128–129.

117 ZSINDELY Endre: Az 1943. évi vadásztrófeák bemutatása. *Nimród* 1944. április 10., 164.

A VADÁSZATOK VÉGE

1944-ben már nem is összesítette az éves eredményét, naplójában az október 8-i vadászat az utolsó bejegyzés. 91-es terítékéből 2 a szarvasbika, 2 a tehén, 3 a borjú, ezeken kívül egy-egy agyaras vaddisznó és koca, valamint 7 őzbak a „fővad”. Emellett 48 nyulat, 13 szárnyasvadat és 4 vízivadat ejtett el. 1945-ben már nem vezette vadászkönyvét. Naplójából tudjuk, hogy kormánybiztosként sokat utazott, egyszer egy bombázás során a fején meg is sérült.

Rövidesen Pölöskét is megérintette a háború szele. 1944 decemberében Wehrmacht-tiszteket szállásoltak be pihenésre a kastélyba. Teleki 1944. december 30-án ezt írta – röviddel azelőtt megkezdett – naplójába: „Du 1-től ½ 5 ig nyulvadászatot tartottam 3 német tiszttel. Lőttünk 30 nyulat a felső mezőn, maradt elég jövőre is.”¹¹⁸ Teleki el volt ragadtatva a németektől: „1/3. Az első vonalból megérkezett az első Wehrmacht tiszti csoport üdülés céljából. Kiváló szellemről, fegyelemről, harci kedvről tesznek biznyságot. Jókedvű, nagyszerű fiúk. Szomorú a lelkem, mikor ezeket látva összehasonlítom a jelenlegi magyar tisztekkel.”¹¹⁹

Az új évben, 1945. január 4-én ment ki először vadászni egy német hadnaggal, aki „majdnem lövéshez jutott”, végül Telekinek sikerült egy szarvasborjút löni. Többször ment vadászni a német tisztekkel, január 20-án félméteres hóban Liblein hadnagy volt a vadásztársa, akivel „lövettem egy tehenet”.

A szenvedélyes vadász Teleki nem tudja magát megtagadni. Rokonát egy megszőkött katoná elmondása szerint Egerből Leipzig felé vitték, légitámadás érte őket, de a naplóbejegyzés így ér véget: délután „Pölöskére mentem, a másnapra tervezett szalonkázás miatt”. Erről pedig így ír: „III.21. Remek időben gyönyörű szalonkázásunk volt. Láttunk 60 szalonkát, 35öt lőttünk. Pölöskei rekord eredmény. Krumrei egy rókát löve, egy fatörzset is talált, melyről egy lepattant sörét arcomat stráfolta. Nyolcan voltunk én 8 szalonkát lőttem. Hunyady, Hedry, Szűcs és németek voltak a puskások.” 25-én, vasárnap két Mária – felesége és lánya – névnapját ünnepelve „finom szalonkákat ettünk ebédre”, de a harctéri hírek miatt nyomasztó hangulatban. A bejegyzés így ér véget: „Sajnos meg kell tenni az előkészületeket a távozásra.” Március 28-án az orosz csapatok már Zalaszentgróton voltak, mintegy 40 km-re a kastélytól. Telekiért és családjáért Karl Huber Lanz német tábornok, kivel korábban jó viszonyt alakított ki, teherautót küldött. Délután fél ötkor indultak el Nova–Lenti–Lövő–Körmend–Szentgotthárd útvonalon. „Nem néztünk hátra, hogy ne sírjunk!” Ez az utolsó bejegyzése Pölöskéről, ahova soha többé nem tér vissza.¹²⁰

Március 21-én még vadászik, kastélyában a személyzet ebédre feltálalja a terítéket – egy hét múlva viszont már családjával együtt osztozik a hontalanná váló magyar főnemesek sorában. Nehéz körülmények között egy másik kontinensen kell új egzisztenciát teremtenie, magyarországi élete emlékké nemesül. Vadászpuskát többé nem fog a kezébe.

118 MNL ZVL, XIV. 23. 20. doboz. gr. Teleki Béla naplói 1944–1969. (A továbbiakban: NAPLÓ.)
1. NAPLÓ.

119 NAPLÓ 2. II. füzet.

120 Uo.

EPILOGUS

A II. világháború vége felé családjával Nyugatra menekült. A németül, angolul és franciául egyaránt folyékonyan és választékosan beszélő Teleki 1949-ig Ausztriában a francia katonai bíróság tolmácsa volt, ezt követően családjával Dél-Amerikába, Paraguayba költözött. Kezdetben agrárgazdászai képzettségét felhasználva különböző nagybirtokok gazdasági vezetőjeként tartotta el a családját, közben az asuncióni Facultad de Agronomica állattenyésztés-tanára is volt. Közéleti tevékenységét a Paraguayi Magyar Egyesületben fejtette ki, melynek 1961-ben elnökévé választották. 1969-ben hunyt el Paraguay fővárosában.¹²¹

A családnak a II. világháború előtti életviteléről végleg le kellett mondania, korábbi élet-színvonalukhoz képest szegénységben éltek, miután az országot 1945-ben elhagyta, és – nap-lói tanúsága szerint – többé már nem vadászott.¹²² A magyar hírszerzés egyik fő feladata az emigrációról készült adatgyűjtés volt. Telekiről is folyamatosan gyűjtötték az adatokat. A ha-lálát követő évben a belügyi hatóságok törölték a nyilvántartásból.¹²³

121 Uo.

122 MNL ZVL, XIV. 23. VADÁSZNAPLÓ 1., 2.

123 SALLAY – SZENTVÁRI-LUKÁCS 2019. 117.